

Gesprake van liefhebbers des ghemeynen nuts

D.V. Coornhert

bron

D.V. Coornhert, *Gesprake van liefhebbers des ghemeynen nuts*. Jacob Aertsz Colom, Amsterdam
1630

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/coor001gesp02_01/colofon.php

© 2015 dbnl

Gesprake Van Liefhebbers des ghemeynen nuts

Persoonen.

Baert Hulpsoeck, Legaet, uytgesonden van een Heer gheheten Aristarchus Voelsmert vander Lantsnoot, Stadthouder Generael.

A. Eersucht Amman.

Iohan de Hertoghe.

Wernaer Bugens vander Const, Edelman.

Geerhart Coopman, Merctganger.

Coen Bouman, Cock,

Meynaert de Leeraer.

Kersten Goddaert, vergeten Burgher.

Sophia zijn Huysvrouwe.

Legaet.

O Goede God wat goede Heer dien ick: wat mochtmen meer goet wenschen voor dit Lant, dan dat hy veel dienaren hadde, hem ⁺ in goetheydt ghelijck sijnde, als anderen aen den stuer vanden schepe des ghemeynen nuts sittende heele nachten over drincken, de ghesontheydt van lijf ende sinnen crencken, ende des volcx noodt vergeten, alleen op haer wellust dencken: soo sie ick mijn Heer dickmael cranck zijnde door onophoudelijcken arbeydt ende slapeloose sorghvuldigheydt hem selven noch meerder krencken om 'tghemeen best te moghen stercken, besorghen, veylighen, ende vryen. Men seydt ghemeenlijck so de Heer is so zijn sijne Dienaren: Ist dan niet wonder dat dese so bekende, vermaerde ende lantnutte deughde mijns Heeren soo luttel navolghers can bekomen? Hy slachtende de Kaersse diemen door zijn lichten anderen nut zijnde, haer selve siet verteren, verteert zijn goedt, bloedt, ende sinnen door 'tghemeen goedt: maer meest elck, steelt, roofte ende vernielt 'tghemeen goedt, om hem selve rijck ende machtigh te maecken. Ist dat niet een klaghelijck jammer? Dit bevint mijn Heer niet van huyden of gister, maer nu al van over langhe jaren: sonder dat nochtans des volcx ondanckbaerheydt, nochte veeler Dienaren ontrouheyde vermach te vertraghen syn stadighe Liefde tot het ghemeen beste, die my daghelijckx wysendt aen allen hoecken om ghetrouwe hulpers te soecken, soo hy nu noch teghenwoordelijck doet.

⁺Nota. Maect dat hy (voort Dorp Cantus) comt in een dorp Sapientia humana, daer vindt hyer die hem self soeckende 'tghemeen beste mach vorderen als huylinghen.

Wie soude sigh niet verwonderen van soo stantvastighe liefde? Wie moet niet prijsen sulcke sorghvuldighe moeyten? Wie bekoort niet te wenschen die loflijcke weldadigheydt na te volghen.

Maer waer brengt my mijn ghedachte? Wie doedt sulckx? Weynigh, seer weynich menschen. 't Gheschiedt altijdt meest dat minst behoort: daerom heeft mijn Heer vroomme luyden ghevreck. Dit weet hy, dit bedroeft hem, dit gaet hem soo ter herten dat hy al huyden ten klokke drie (als elck noch lach en droomde) my dede halen ende in zijn Camer leden, daer hy my desen Brief gaf, met ernstlijck bevel nerghens te rusten tot dat ick ghevonden sal hebben soo veele menschen, als ick weet te belopen, die ware Liefhebbers zijn van 'tghemeen beste. Dits nu mijn bootschap, na sulcke luyden soecke ick, ende om die te moghen soecken daer sy zijn, oock om die ghevonden zijnde te kennen, hebbe ick bericht ontfanghen, oock desen openen Brief aen sodanigen menschen houwende. Inde Stadt ghenaemt *Opinie* sal ick veel vinden (seydt mijn Heer) die't meesterlijck schijnen, maer weynigh of gheen die't zijn. Inde Stadt *Sapientia humana* soude icker vinden die't om hem selfs willen noch wel weten te helpen, maer daer is een Dorpken ghenaemt *Veritas*, daer soude icker al ghewis eenighe oprechte vinden. Doch na de mael men door de Stadt *Opinio*, als men den rechten wech houdt, soo wel comt tot het voorschreven Dorpken, als men daer door gaende oock door den lincker afleydenden wech gheraect totter Stadt *Mendacium*, soo wil ick in dese Stadt nu voor mijn ooghen wesende, oock treden in den vermaertsten Herberghen, om te vernemen of ick daer eenighe soodanighe luyden can vinden ende voorts door wanderen na 'tvoorschreven Dorpken waerts. Hola? wat sie ick hier uyt hanghen? Dit moet bylo gheen Catholijcke Stadt zijn, want hier hanght uyt een vermomde, genaemt *Joffrou* ⁺ *Hypocrisis*. Dit schijnt aen de menichte van heerlijcke Wapenen die voor aen den gevele staen een vermaerde Herberghe, daer groote Hanssen Herberghen, ick wil hier inne treden, ende vraghen of yemant hier sy aen wien dese mijne opene brief is houdende. Wat ou! 'tvoorhuys is ledigh van luyden, ick hoor volck inde Camer, 'tschijnt noch maeltijdt te zijn, ick wil binnen treden. Hier sit een groot Hans, den veel Edelluyden ende Dienaren ter Tafelen dienen, ick wil hier versoecken oft luyden zijn die ick soecke, de tijdt is ghetreft, 't Fruyt is opten Disch, de Maghe is ghestildt, de Mondt heeft ruymte om te spreeken, ick wil henluyden groeten.

⁺*Hier is Libertyn, gierighe, weeldige in een Herberge genaemt d'onschamelheyt, daer hangt Priapus.*

Edele, Vermoghende, Wijse, Vroomme Heeren, Godt seghene u Maeltijdt, ende bidde dat u Edele bescheydenheyt dit vroom incomen int goede wilt nemen van my, die soo met Leersen ende Spooen, betuyghen in haesten te komen, omme te vinden soodanighen luyden als d'Opschrift van dese opene credentie-brief met brenget.

Amman.

Reyckt hier den Brief goede man. Ja vrundt ghy hebt hier de luyden soo recht getreft, dat hier niemant inder Cameren en is, aen den welcken dit Opschrift niet en houwet. Dat luydt alsoo.

Aen allen Hooghgheboornen, Welgheboornen, ghestrenghe Edelen, Vroomen, gheleerden, Verstandighen, ende waerachtighe Lief hebbeners van't ghemeen beste.

Leguet.

Is dat sulckx, soo ben ick hier ghestierdt door den Enghel Tobie selve, ende dat gheheel teghen 't vermoeden mijns Heeren, die my seyde dat ick sodanighen luyden weynich soude vinden in dese Stede.

Ian de Hertoghe.

Wie is u Heere vrunt?

Leguet.

De Prince van Phil. dat is, Heere stadthouder Generael van 't gemeen beste.

Iohan de Hertoghe.

Hem kennen wy wel Bode, ghy zijt hier te recht ghekomen, ende sult met vruchtbare antwoorde u Heere spoedelijk moghen verblijden, leest op den brief Amman, laet ons d'inhouden hooren.

Amman.

Ick doet mijnen Heere, allen waren liefhebberen van't ghemeyne beste van hoghes ofte nederen state ontbieden wy *Voelsmert vander Landts noot*, Heere van Phil, etc. Stadthouder Generael van 't gemeen beste, elck na zijnder waerden: Saluydt, doende claechlijck te weten dat het gemeen beste der Nederlanden door Godes seghen, ende der Lantsaten vernuftighe neerstigheyt in coophandel ende hantwercken gheraecht zijn tot sulcke welvaren ende rijckdom, dat die selve een begheerlijcke aenlocksele gheworden was vande Spaensche gierigheyt, welcker onversadelijckheydt met het behoorlijcke deel niet vernoegende, daer door ontsteken is gheweest om 't geheel op te slocken, ende dat met sulcker blinder vierigheyt, dat sy duysent listen gesocht hebben om die rijcke Landen te brenghen tot oproer, ende dan onder deksel van conquesten den Landen van alle heuren rijckdom ende vryheden te berooven, waer door syluyden heur felle Tyrannye langhe jaren met bloedighe Placcaten, in geloofswang wreedelijck verstickt saghen, sulckx al te vergeefs te zijn, overmidts die verdructe Nederlanden door een natuerlijcke reverentie tot heuren Lantsheeren sich selfs ende na alle behooren sigh ootmoedich vernederden onder sulcke nieuwe wreetheyden, teghen allen Ouden ende loflijcken ghebruycken der selver Landen wesende, sulcx dat sy met een onghelooflijcker lijdtzaamheydt so grouwelijcke bloetstortinghen aen den besten luyden, aen heuren ouders, vrunden ende magen treurichlijcken ghedoochden, alsoo sulcke wreetheydt bekleedt was metten goeden schijn van Godvruchtigheyt ende liefde totte saligheyt van der ondersaten zielen, 'twelc gemerct zijnde by de heete gheltsucht van die hovaerdighe natie, heeft alle schaemte ende schijn van deugden ter zijden stellende door den Tyran van Alba verwaende vermetelheydt, soo onbeveynsdelijck heur Tyrannische gierigheyt ontdeckt, dat sy met thiende penningh, met een Inquisitie, ende met een bloedighe Bloedt-raedt openbaerlijck

als gheweldelijck ghepooght heeft alle die rijckdommen der Nederlanden inne te schrapen, alle privilegien ende vryheyden te scheuren, alle oude ende loflijcke ghewoonte wech te nemen, ende allen den Landtsaten der Spaenjaerden Slaven te maecken, dat die Hof-Edelen, oock die Prelaten ende Staten van den selven Landen, der selver so Tyrannische ende openbare verdruckinghe niet langer behoudens heur Eedt ende Eere hebben moghen al swijghende aensien, liever dat die schaepkens henluyden sorghvuldighe opsicht bevolen, als van die Spaensche Wolven (niet gheschooren) maer verscheurt ende verbeteret, ende henluyden gulden Vliesen, henluyden grondeloose roof-gierigheydt tot eenen buyt souden worden. Des sy genootsaect zijnde door trouloosheydt voor Gode, meynedich aen den Landen, ende eerloosich voor allen volcken te worden. Der Spaengiaerden ellendighe Slaven, voort aenvaerden van een rechtvaerdigh oordeel te worden, vander hoochster noot een deucht gemaect hebben, ende boven sulcke eeuwige slavernye een arme maer bestendighe vryheydt verkooren. Omme waer toe te komen syluyden ende ooc wy wel verstaende dat Godt ghemeynlijck werckt door goede middelen, die wy in desen weten te zijn Raetswijse, vroomme, ende ghetrouwe mannen, die der Landen boven heur eyghen welvaren, met raedt ende daedt, oock lijf ende goet behertighen, lieven, soecken, ende voorderen in allen saecken, van welcker Liefhebbers des ghemeynen nuts, insghelijcx van penningen, minder dan ons nodich schijnt voorsien zijn, omme bequaemelijck die Spaensche Tyrannye te weren uyt alle dese Landen, soo waerdelijck te handelen, dat sy langhe totter Landen welvaren in alder veyligheydt by ons soude moghen blijven.

Soo is onse dienstlijcke, vruntlijcke, ende hertelyck begheeren aen allen sulcken luyden dat sy eerstdaeghs komen willen binnen den Landen van onsen Gouvernemente, omme na alle henluyden vermoghen (so hunluyden wijse liefde 'tselve hen sal leeren) 'tghemeen beste te helpen voorderen, int stijven vande Lantsaten, ende crencken vanden Tyrannischen vreemdelingh, ende dit met lieflijcke eendracht te saeyen onder den gemeynen volcke, met volcomen wechneminghe van alle hatelijck mistrouwen onder den grooten, met voorsichtighe voorraet teghen den bedriechlijcken laghen van allen argelistighen schalcken, die niet en rusten heur ghewin te soecken met het ghemeen verdoemen ende met milde hantreyckinghe aen den Collegie van onsen Gesanten, genaemt

Geraert Hulpsoeck.

V allen ende eenen yeghelijcken van u luyden elck na zijnen State belovende ende versekerende soodanigen eerlijcken onderhoudt, met sodanighen bescherminghe (met Godts hulpe) dat ghy die ghewenschte vryheydt ende neringhe sult moghen behouden tot schande ende spot vande Tyrannische der selve als ghy self met reden sult willen begheeren, ende daer beneven begheeren dat u E. brenger deses onsen lieven ende ghetrouwen *Geraert Hulpsoeck*, gheloove willen gheven int voorder verclaren van onsen meninghe, daer aen ons sal gheschieden vruntschappe, die van ghelijcken saken te verschulden bereyt zijn.

Ghegheven in onsen Slote van sorghvuldigheydt inden Jare onses Gouvernemente des jaers onses Heeren vijftien hondert seven-en-tseventigh, den 17. Junij. Onder onsen hanteken ende Segele? ten saken hier beneven aenhanghende, dats t'inhouden des Briefs mijn Heere.

Ian de Hertoge.

Die Brief hout opentlijck aen ons, ende brengt goet bescheyt mede, behalven alleen datter op't laetste wat is versuymt, 'twelck my die anders gants bereyt soude sijn metten mijnen daer te trecken, ende de begeerde hulpe volkomentlijck te betoonen, onlustigh maect soodanighen moeyten te aenvaerden.

Legaet. B. Hulpsoeck.

Machmen niet weten mijn Heere wat dat sy.

Jan de Hertoge.

Ja wel vrunt, die belofte van 'teerlijck onderhout is al te slecht daer ghestelt, daer mosten al merckelijcke sommen opter hant sijn, oock mostmen al wat anders beloven, ende daer by oock al ander versekertheyt van't beloofde doen, so yemant niet geck zijnde derwaerts soude reysen. Stelt den goeden man aen een disch ende doet hem goede ciere.

Noodt Hulpsoeck.

Daerom en kome ick niet hier mijn Heere, ick dancke u Edelheyden ende ga mijnder vaerden, want my dunckt niet dat mijn Brief hier ter rechter handen is ghekomen.

Meynaert de Leeraer.

Neen so niet Bode, daer dooldy groflijc, wy zijn altsamen sodanighe luyden, als 'topschrift is houdende.

Noodt B. Hulpsoec.

My dunckt het binnenste mijns Briefs geheel anders luyt dan de woorden van desen Heere self zijnde uytbeelden, daer inne niet alleen dat loon boven reden, maer oock dat de selve eenigh loon begheerd, want hy schijnt rijck ghenoech op zijne costen 't gemeen nut te dienen, dat is dat de rijcke Soon voede zijn oude arme Moeder, 'tghemeen beste die hem rijck heeft ghemaect.

Meynaert de Leeraer.

Een woort qualijck verstaen sijnde, is geen genoechsamer getuyge van sodanigen Heere, dien wy altsamen weten dat hy zijn gantsche tijdt, sinnen ende verstant besteet tot het welvaren zijnder ondersaten.

Noodt Hulpsoeck.

Waer my 'tvry spreken gheoorloft, ick soude met redene daer aen connen twijfelen, maer wat hanght u mynen. E. Heeren aen mijn spreecken? so duncket my oock niet dat ick hier te recht ben, dus wil ick mijnen Heeren Gode bevelen, ende elders gaen sporen na de rechte luyden.

Ian de Hertoghe.

Neen vrunt ghy zijdt te recht, gaet niet wech, spreeckt dat u goet dunckt, 'tsal u al wel afghenomen worden, laet hooren u twijfele met redene.

Noodt Hulpsoeck.

Gaerne mijn Heere, nu u E. dat gelieft, ghy zijt Heere mede een Lidtmaet aen 'tgemeyne lichaem, elck ghesont geestelijck lidtmaet helpt het ander zieck of swack litmaet, sonder opsien van eygen baet, maer alleen op

dat sulck bekommert lidtmaet ontlast ende 'tgantsch lichaem soude moghen worden, als oft wel verstont dat des gantschen lichaems welvaren, oock 'twelvaren is van elck Lidt by sondere.

Amman.

Daer dooldy dubbel-voudt Poste, want mijn Heer is geen lidtmaet aen, maer 'thooft op het lichaem, oock weet gheen lidtmaet van een anders lidtmaets wel of qualijck varen, maer 'thooft weet dat alleen, als alleen met verstant ende redene veredelt zijnde.

Legaet.

Doole ick mijn Jonckere, dats mijn eerste niet, ende ducht ten sal oock mijn laetste niet zijn. Maer ick meynde dat levende lidtmaten ghevoelen hebben, ende 'thoofts weten ghenieten int helpen van malcanderen, oock waende ick dat Keyseren selve mede lidtmaten zijn (hoe wel groote) van 't Republijck der Aerden, daer over de rechtvaerdigheydt alleen 'thooft ende gebietstere behoort te zijn. Seght ghy my nu, ghelievet u (O hooft van volcken) of ghy 'tlichaem ghebruyckt om uwen, of van selve om des lichaems wille. Ick meyne of ghy 'tlichaem doet arbeyden ende slaven om u lusts willen: dan of ghy u hersenen met sorghvuldiger ghedachten vermoede om des gantschen Lichaems rusts willen?

Iohan de Hertogh.

't Minste is om 'tmeesten, 't meeste niet om 'tminstens willen.

Legaet.

Soo is dan mijn Heer om 'tvolcx willen, ende 'tvolck niet om mijns Heeren willen, want het lichaem is meerder dan't hooft.

Iohan de Hertoge.

So ist, maer 'thooft is waerder van 'tsnode ende dienstbare lichaem.

Legaet.

Is dat niet onder allen dingen het waertste, daer meest nuts af comt?

Iohan de Hertoge.

Jaet vrunt, hier zydy teghen u self, comt van 'thooft niet meerder nuts dan van den Lichame? zyn (behalven 't ghevoelen) de andere vier Edelste sinnen, de Goddelijcke redelijckheydt, ende heylsame verstandelijckheydt niet inden hoofde, welckx nutbaerheynt int recht ghebruycken de gantsche romp des dienstelijcken lijfs gheniet, ende deelachtigh wordt? Is dan 'thooft niet het waerdighste deel des Lichaems.

Legaet.

Ja voorwaer alst wel gebiedt, maer dit gheschiet niet daer des hoofts onbescheydenheydt arbeyt om door't tot sich trecken van't nootdruftig voetsel der leden, hem selve willende groot maken den leden verdorret ende sigh self grof opblasende als een Pod, lelyck doet swellen: daer't om te versaden een onversadelijcke verbeeldinghe van wellust, den lendenen swacket ende 't Merch uyten Pijpen distileert: daer't om de hetten van een onbillijcke Toorn te vercoelen, eenige gesunde lidtmaten vyandtlijck af doet houwen: of daer't met ontreckinghe vanden bloede uyten aderen van handt inden Arm, den hant doet verdwijnen, ende inden Arme een verderflijcke Aposteunie doet rijsen.

Johan de Hertoghe.

Dats altsamen alsoo, maer soodanighen hoeft en ben ick niet.

Legaet.

Met oorlof mijn Heer, zydy hoeft ghebooren of ghekoren?

Iohan de Hertoghe.

Ghekooren.

Legaet.

Teghen, sonder of door u begheeren mijn Heere?

Iohan de Hertoghe.

Door mijn begeeren, als die nu wiste dat Godt my begaeft hadde met wijsheydt ende Liefde ten ghemeynen nut, daer door ick niet willende sulcke gaven vruchteloos begraven, lust hadde om daer met den ghemeynen volcke te dienen, als die niemant boven my bequamer daer toe en sach.

Legaet.

Moghelijck Heer door de Brille van mijn Juffrou Philautiam, mach oock zijn dat mijn Heere de Diogenische Lantaerne niet recht en heeft ghebruyckt int soecken na soodanighe luyden. Maer is mijn Heere ghekooren ende soo tot een Hoofd aenghenomen, dat is dan gheschiedt op sekere voorwaerden, daer by 'tvolck eenighe vryheyden, ende gherechtigheyden, bedonghen ende aen sigh ghehouden heeft.

Iohan de Hertogh.

So ist trouwen.

Legaet.

Hebdy sulcke beloften altijd trouwelijck onderhouden.

Iohan de Hertoghe.

Ja soo langhe 'tvolck my onderhielt henluyden beloofde onderdanicheyt.

Legaet.

Ick wil nu niet segghen by tijden wel te ghebeuren dat eenighe Lantsheeren selfs wat te gonstige Rechters zijnde in heur eyghen sake, den ondersaten 'tcrijten van *laesae Majestate* oplegghen sonder saecke, Item datmen begheerlijck verlanghet om 'tvolck schuldich te maken, ja datmer self oorsaken toe gheeft door bedeckte twistsaeyinghe onder den ondersaten, oock Steden teghen malcanderen, ⁺ omme alsoo met het deel vande rijckdommen ende vryheyden niet ghenoeghende, alle des ^{+Dimidinus toto.} volckx vryheydt ende rijckdom tot sich wil trecken: Ick stel mede ter zijden dat de Princen veel mael uyt lust om een hoochmoet te wreecken of in prachtigh Hof houden, allen omlegghenden Princen te boven te gaen, den armen ondersaten beroven, schat ten scheeren, ja villen ten beenen toe, ende met onlijdelijcke lasten oorsaken gheven tot oproeren: soo laet ick oock staen dat de wraeckgierighe Toorn onder eenen deughdelijcken schijn veel maels 'tgantsche Landt bloedich maect door't dooden van menichten onschuldighe ondersaten, ende en make oock nu geen verhael van sulcke onmatighe miltheyt eeniger Vorsten, dat sy dickmael door eenen ghesochten oorsake machtighe rijckdommen den getrouwen ondersaten benemen ende die verschencken aen tyrannen, pluymstrijckers, schalcnarren,

Heeren ende andere verdervers der Princen: van alle dese saken wil ick nu niet een woort verroeren, wel wetende dat het verhael ende bewijs van dien by den ghemeynen Heeren niet min hatelijc dan onvruchtbaer is. Maer dat moet ick nu segghen dat ick niet en soecke sulcke Heeren, want die de heerschappye aenvaerden om heur eyghen (doch valsch gewaende) nut daer in ghelegen, dat sy na lust moghen ghebieden, heur vrunden goet doen, sy haten quaet doen, niemanden vreesen, onghestraft desen 't zijn te nemen, dat een anderen toe hoort te gheven, te vliegghen, te jaghen, te vroueren, bancketteren, ende in somma te leven (na heur onwijse) wenschen tot last, verdriedt, ancx ende jammer vande Ondersaten, welcker welvaren zy niet en beminnen noch soecken, alsoo sy 'tvolck niet en achten dan Honden, Voghelen, Esels ende Paerden, tot henluyden nut, dienst ende lust gheschapen te zijn.

Neen soodanighe Heeren en staen in mijn Brief niet beschreven, ende en soecke die daerom oock niet, maer soecke Heeren, welcker hoochste lust is den volcke tot verstant, rechtvaardigheydt, matigheydt, ende tot allen anderen deughden aen te voeren, ende soo door verbeteringhe der menschen het ghemeen best te verbeteren, als die gheen hoger lust en heeft dan in goetwordinghe zijnder ondersaten, welcker welvaren ende rijckdom men hy de zijne achtet ende verder boven den zijnen lievet ende benaersticht. Dit zijn Heeren die heur ondersaten houden niet voor Slaven, maer voor henluyden vrye ende lieve kinderen. Dit zijn gheen verslinnende Wolven, maer sorghvuldighe Herders der Schapen, die daer inne henlieden grootste eere achten gheleghen te zijn, dat hare Schapen ruych van Wolle, ghesondt, sterck ende welvarende zijn ende op goede weyden veylighlijck heur voetsel nemen.

Iohan de Hertoge.

Geck, Geck, dats geckernye ende een geck Lantsheere die so is.

Legaets

Dats een wijs ende oprecht Hooft die soo is.

Jan de Hertoge.

Sulck Prince waer eer een arme Slave te noemen dan een Lantsheere.

Legaet.

Sulck Prince is een recht Prince ende vry Heere, wiens Scepter of macht leyt op zijn selfs (niet opter arme Ondersaten) schouderen.

Iohan de Hertoge.

Dat heet ghy een Heere zijn, ende ick houde dat voor een knechtelijcke dienstbaerheydt.

Legaet.

Dat is de meeste Heere die den meesten menschen dienst ende nudt doet buyten yemants last of schade, ende sulc hooft is waerdiger, Edeler ende beter dan 'tgeheele groote Lichaem, hoe kleyn dit hooft daer jeghen schijnt, want van sulck hooft komt de waerdichste nutbaerheydt.

Iohan de Hertoge.

Soude dat heerschaoppen zijn? dats (segge ick noch) niet dan dienen, sorghen, arbeyden met hert, hooft ende sinne, ende dit noch voor een ander: wanneer soudet dan eenighen lust ghenieten?

Legaet.

Wel heerschappen is gheen spelen gaen. Wie zijn lust soeckt meer dan 'svolcx nut, die heeft hem selve, niet het volck lief. Dese luyden soecke ic niet. Maer sodanigen Princen die in 'svolcx verbeteringhe soo haer lust soecken, dat sy gheen arbeyt,

moeyten, noch ghevaerlijckheyden ontsien, alleen op dat het volck deughdelijc, onbehoeftigh ende rustich soude moghen worden ende blijven: daer sulcke Princen sulcken arbeydt vlijtigh volherden, geeft oock de Opperste goede Prince zijn seghen, sulckx dat de vruchtbare ende ghewenschte wasdom van 'svolcx verbeteringhe desen Prince met sulcken Edelen, Goddelijcken, ende heylsamen luste stadelijc vervullen ende verblijden.

Amman.

Dat zijn dromen, alle liefde des menschen begint aenden mensche selve. Wie hem self niet nut is met het benaerstigen *van* rijckdom, macht ende wellust: hoe can die een ander nut zijn? Mijn Heer heeft recht gheseydt dat sulck Lantsheer als ghy soect een geck soude zijn, want dese soude moeten al zijn eyghen nut ende lust versuymen ja hem self verdoemen om zijnder ondersaten nuts willen. Dat en ghebedt ons Heere niet daer hy seydt, hebt u naesten lief als u selve. Hy seydt daer niet meer dan u selve, dus spreekt ghy teghen de H. Schrift, oock teghen de redene, ende versiert een spotlijck Ideam Platonis, want ick houts onmoghelijck dat eenigh mensche een ander liever mach hebben dan hem selve, ende u Lantsheere soude moeten 'tvolck beminnen boven hem selve.

Ian de Hertoghe.

Dats wel gheseyt, ick achts mede onmoghelijck datmen sodanighen een soude vinden onder der Sonnen.

Meynaert de Leeraer.

'Is seker onmoghelijck, lichter salmen een Witte Raven vinden, immers men mach wel een Raven wit, ende sulcken mensche met woorden af malen, maer men salse op Aertrijck niet vinden, ende is maer een ghenoechlijcke droom sulcx te wanen.

Legaet.

'Is gheen spotlijcke Idea, noch gheen witte Raven dien ick soecke, maer een recht Christen Lantsheere. Sulck Prince was Christus, die elck diende ende nut was, ende zijn leven gaf voor zijn Schaepkens. Nu heeft dese ware Meester die conste van Lief hebben niet nijdiglijcken sigh alleen verborghen, maer mildelijck anderen voort gheleerd, ende soodanighen perfeecten Jonghers ende Liefhebberen van anderen ghemaect, dat sy mede heur leven voor heur naestens heyl gaven, ende warachtelijck konden wenschen van Gode verbannen te zijn, op dat heur naesten behouden mochten worden. Maer nademael ghyluyden seght onmoghelijck te zijn dat eenigh mensche een ander liever mach hebben dan hem selve, ende ick u moet ghelooven te spreken 'tgunt ghy waerheydt waent te zijn: soo moet ick mede ghelooven dat ghy selve noch niet en zijt sulck Liefhebber, oock mede dat ghy onder dit geselschap gheen soodanighen mensch en kendt.

Wat resteert my dan anders dan dat ick mijn tijdt hier niet vergheefs en late deurgaen, maer elwaerds gae spooren daer ick ware Liefhebbers van't ghemeyn beste soude moghen vinden.

Amman.

Dese man spreekt vreemde paradora, hy ghelooft ons niet ende gheeft daer mede niet onbedecktelijck te kennen dat hy ons altsamen aen siet voor 'tgunt hy selve mach zijn.

Iohan de Hertoghe.

Wat soude dat zijn.

Amman.

Loghenachtigh, men heeft hem nu meer dan eenmael gheseydt dat wy de rechte luyden zijn waer aen zijn Brief hout, maer hy gheeft ons gantschlijck gheen gheloove. Ick laet mijnen E. Heeren staen: weet ick dan van mijn selve niet uyt wat meninghe ick mijn state gheaenvaert hebbe ende bediene? Weet ick niet (segghe ick noch) dat ick alleen in allen mijnen dienste voor ooghen hebbe, mijns Heeren grootheydt, rust vanden Hove, ende 'twelvaren van allen den ghesinde ende Dienaren? die my dat wilde benemen, die mocht my soo licht vroedt maken dat ick hoornen op mijn hoofd hebbe.

Legaet.

By uwen oorlove dat werdt wat te hardt ghetrocken, loghenachtigh zijn is wat anders dan dolinghe int oordeel. Ick achte mijnen Heeren niet voor Loghenaers, dat sy verde van my, maer houde de selve te dolen in heur oordeel desen aengaende, want elck is hem self int oordeel jonstigh. Als dan yet bestaen wordt, 'twelck men doen mach uyt een quade of goede waerom of oorsaecke, soo schrijft sigh de mensche ghemeenlijck den besten meninghe toe, ghelijck of yemandt siende dat hem een Arme ten aensien van veel treflijcke luyden vraecht om een Aelmisse, tot het gheven wille krijght, alleen om eere van Godsvruchtighe miltheyt te behalen, de selve des niet teghenstaende in den ooghen der luyden, welcker lof hy groot achtet, sal nochtens hem selve wel konnen voor laten staen als of hy die Aelmisse gave uyt de beste meyninghe, daer uyt hy wel heeft ghelesen of ghehoort datse behoort te gheschieden, te weten op dat die arme mensche ter noodt gheholpen mocht zijn: ende alsoo ter zijden stellende zijn rechte meninghe die niet goedt en is, te weten eersucht: sal hy hem selve een valsche meninghe (valsche in hem meyn ick) die goedt is toeschrijven, te weten lusten den Naesten te helpen. Alsoo meyne ick mede dat ghy wel moocht wanene ende dichten dat u lieden uwes Heeren grootheydt, de rust vanden Hove, ende des ghesanters welvaren alleen soeckt: maer uwe woorden lochenende dat yemandt een anders boven zijn eyghen bate soude mogen soecken, doen my nootsaeckelijck ghelooven dat sulck u segghen niet en is dan een Verwe ende deck-schande van een ander meyninghe die daer gemeynlijck onderleyt ende niet soo loflijck en is als de voorgewende.

Iohan de Hertoghe.

Wat meyninghe dunckt u dan dat mijn Hofmeester soude hebben.

Legaet.

Ick ben hier niet ghekomen mijn Heere om een pasquil te zijn ende door 'tquade ende ware te seggen allemans vyantschap op mijnen halse te laden: maer alleen een ware liefhebber te soecken van't ghemeen beste die ick hier niet vinde ende daerom dencke elwaerts te gaen soecken.

Iohan de Hertoghe.

Seght vry uyt gheen ondanck en sal hier waerheyt spreken behalen, want wy hebben die Hemelsche Goddinne lief. Seght dan wat soude mijn Hofmeesters meyninghe zijn?

Legaet.

Sijn eyghen grootheyt, rust ende welvaren, alwaert oock met vercleyninghe van mijns Heeren grootheyt, tot onrust van den Hove, ende tot verderven van't ghesinde, want dat elck meest bemint soect elck meest. Na dien dese uwe Hofmeester selve voor recht hout dat elck hem selve meest beminne: wat macher uyt volghen dan dat elck zijn eyghen grootheydt, rust ende nut meest moet soecken. Nu can dit selden vallen sonder een anders grootheydt, rust ende nut te verminderen, soo volghet dat hy't oock voor recht houdt zijn eyghen bate met een anders schade te benaerstighen, waerom soude hy dan laten sulckx te doen, na dien hy't voor recht ende behoorlijk achtet? Dese meninghe doet begheerlijck lopen na Staten van Justitie, om door onrechte koop van 't rijke ghelt, het rechte recht der Armen onrecht te maecken: om Rentmeesteren te worden ende den Boeren haestelijck doende betalen, maer den Heeren lancksaem betalende van een penning door den woeker twee te alchimisteren: ende om bewindt te hebben van des Lantsheeren goederen tot des Heeren schade haer eyghen bate groot te maken.

Wernaer Bugens vander Const, Edelman.

Wat nu? sal dese Esopische onschamele plompaert alle den dach zijn lust boeten met mijnen Heere ende elck hier zijn onlust soo spotlijck te segghen. Pots velten eer ick langher ghedoochde dat mijn Heere die smaetheydt gheschiede, soude ick hem met grove vuysten op zijn grove backhuys, zijn spijtighe grofheydt betoonen: wat laet sich dese schant-voghel ende naem-schender duncken? Is hier niemandt die 'tghemeen beste lief heeft? heb ick selve niet mijn armoede verlaten etlijcke jaren lang om 'tgemeen beste? in vreemde landen swermende allen goeden consten gheleert? ja oock de gevaerlijcke crijchsconste vromelijck ghehanteert? Hadde hy daer maer van een Tooren ghesien, hoe ick niet anders dan of mijn gantsche Lijf van stael waer gheweest (soo waerlijck als mijn herte is) op allen schut-ghebeerten, aen allen stormen, ja midden onder der Vyanden Batalien stoutelijck als een Leeuwe mijn handen gherept, mijn Lijf gheweert, ende den vyanden vernielt, doorsteken, ende uyten Velde gheslaghen hebbe. Wat seghdy daer toe goede vrunt? Ick dencke dat aenschouwen van mijn ghevaerlijckheydt alleen hen inden Broeck soude hebben doen vuylen.

Wat heeft my hier toe anders ghedronghen dan Liefde om 'tghemeen beste te moghen voorderen. Om 't ghemeen beste te verlustigen, te vercierren, ende te beschermen. Voeght dat den Edeldom niet? Is dat gheen rechte Edelheyt? Wie mach lochenen datmen soo doende 't ghemeen beste boven eygen baet benaerstight.

Iohan de Hertoge.

Wat seghdy daer toe goede Vriendt?

Legaet.

Niet mijn Heere niet: Ick verstomme.

Iohan de Hertoge.

Waerom dat? Heeft u een Wolf gesien?

Legaet.

Dat gheloove ick. Want ick verschricke van dese Edelmans sneedighe woorden, die wel tot den vuyst schijnen te strecken teghen my, die maer metter tonghen strijde. Waer dat vroomheyt met so onghelijcke Wedt my te bevechten.

Iohan de Hertoge.

Dat behoef dy niet te duchten, maer spreekt vryelijck uyt 'tgunt ghy daer teghen weet te segghen.

Legaet.

Of dese sulcx als hy vertelt ghedaen heeft weet ick niet, maer weet wel datmen al dat mach doen, so wel om sijn selfs als om 'tghemeen besten wille. Dit gheschiet minste, dat meeste. Doch schijnet wel aen sijn gewade, golden Keten, silveren Dolck, ende anders, dat hy gheen schade by den Krijgh heeft ghehadt.

Werner Bugens vander Const Edelman.

Dat wolt der Duyvel. Solde men dan schade te behalen, 'tlevn in gevare te stellen? Hebbe ick wat veroverd, des heb ick Godt ende mijn vromigheyt te dancken.

Legaet.

Dat's wel. Maer 'tgemeen beste behoeft nu noodtlijck sodaniger vromer Edelluyden, die macht ende verstandt hebben hulpe te doen. Daerom nademael ghy sijt (soo ghy seght) een Liefhebber van 'tghemeen beste, so is nu de tijdt dat ghy metter daedt bewijst 'tgunt de mondt spreekt. Ende om u immers daer toe lustigher te maken, so wil ick u een verholentheyd, die waerachtigh is, ontdekken: Daer is ghesloten, om allen goeden geesten lustigh ter hulpen te maken, datmen allen Luyden van wat stenden sy sijn, diemen bevindt eenighen sonderlinghen dienst, hulpe of weldaedt aen 'tgemeen best bewesen te hebben, sal vereeren met Staten van Eeren, soo zy daer bequaem toe sijn, ofte beloonen met eenighen Juweelen of Vryheyden inden gemeen landts lasten, sulcks dat voortaan niet meer eenigh mans sonderlinghe Deughde of vroomheyt onvergouden sal blijven.

Werner Const Edelman.

Borghe waer goet. Ick prijse een Mossche in der handt boven een Oyevaer inder Lucht. Acht ghy den Luyden soo slecht, dat zy den Esopischen Hondt soudn navolghen int verliesen dat zy nu al inden mondt hebben om de schaduwe van schoone woorden te erlanghen?

Legaet.

Neen goede man, soo slecht ende recht can ick u qualijck achten, dat ghy 'tgemeen beste lief soudt hebben, nademael ick sulcken grooten ghesoeck van eyghen baet in u mercke. Wie eenen anderen recht lief heeft, diens hooghste lust ist den gheliefden Liefde ende weldaedt te bewijsen, ende dat so gheheel, sonder te sien op loon of

eyghen baet, dat hem oock de ghedreyghde straffe ende vreese van alle 'tsijn te verliesen, niet en mach afschricken dienst ende hulpe te doen den genen dien hy lief heeft. Sodanighe Liefde hebbe ick un dese quade tijden, balling, ende van alle mijn Have berooft sijnde, ghenoten van alle ware Liefhebbers, die my teghen 'tverbodt op lijfstraf des *Ducx d'Alva*, van de ballinghen hulp te doen, niet ghelaten hebben vrymoedelijck gelt met Troost-brieven aen my te zenden. Sodanighe achte ick ware Liefhebbers ende Vrunden.

Werner Const Edelman.

Soodanighe acht ick ware Narren ende Gecken.

Legaet.

Sodanighe ware Narren soecke ick, ende nadien ick u Wernar hoor noemen, soude ick my verblijden dat ick aen u sulcken Waernar hadde ghevonden. Ghyluyden schijnt Evangelische hier, 't Evangelij prijst sodanige Werelt-narren, die heur leven gheven voor heur Naesten. Seecker ist goedt voor den Naesten? Hoe veele prijslijcker ist voor't ghemeen beste etlijcke hondert duysent Naestens in sich behelsende. Maer sodanich liefhebber is (soo ick bevinde) een seltsaem Wildtbraedt inde Werelt. Daer d'opinie Vooghdesse is, niemant doet daer wat, hy en weet waerom, also werdt nu die Liefde ende Vrundtschap een Coopmanschap. Gheeftmen schoon wat inden schijn, dat is een spiering om een Cabbelliauwe, soo ist schencken niet dan Angelen, ende een winst-gierighen woecker.

Gheerhardt Coopman Marctganger.

'tSchijnt dat hier niemant voor desen Man veyligh is, die selve meer schijnt te wesen een spijtighe Pasquil dan een Vrundtlijcke Legaet. Mach dan de Coopman niet ghespaert sijn? Wie doet het ghemeen beste (immers in dese ghebroken Landen) doch meer nuts dan de Coopman?

Legaet.

Die 't Landt door 't Swaerdt ende goede Wetten so vredsaeem hout, dat de Coopman veyligh mach wandelen ende handelen.

Geerhart.

Is de Coopman dan onnut?

Legaet.

Neen, want als hy met monopolien, woecker, voorkoop, bedrogh, ende listighe behendigheyden den ghemeenen Man uytsuypt, is hy den Lande verderflijck, dat's argher dan onnut. Maer als hy met ghetrouwer vlyt om redelijck ghewinne den Lande dient met invoeringh van behoefte, uyt-voeringhe van overtallighe, ende vercieringe van nutte waren, is hy den Lande nut. 'tWelck noch al (so wel als Crijghshandel, goede Konsten, Vonnissen ende Regeeren) mach gheschieden om eygen bate, so wel als tot nut van 't ghemeen beste. Wildy nu dat ick rekene voor een recht Liefhebber van 't ghemeen beste: soo verclaert dat ghy u Coopmanschap meer drijft om des gemeen bestens dan om u eygen nut.

Geerhart.

Wie doet sulcx? Seker die so wilde Coopmanschappen, en soude niet lange Coopman blijven, maer haest een Makelaer, ja Bedelaer worden voor de Kercke. Want dese comende voor allen anderen met Coorn ter marckt in zijn Vaderlant daer groote dierte waer, ende wetende datter veel andere met Coorn nakomen, soude metten Ciceroniaensche Coopman moeten segghen, my volghen noch veel Schepen die alle daghe hier sullen zijn, als die der ghemeenten schaden int dier copen hoogher soude achten dan zijn eygen baet int dier vercopen.

Legaet.

Ghy seght niet qualijck: maer dit mishaeget u qualijck, ende gheloove daerom oock qualijck dat ghy een recht Lief hebber zijt van't ghemeen beste.

Coen Bouman, Cock.

Genomen beste man, ghy daer in al recht haddet teghen desen man, overmidts veel alle Coophandel so verderven ende vervalschen, is dat hy schijnt schade te moeten lijden, die eenighe Coophandel sonder vervalschinghe oprechtelijck wilde drijven, wat gaet sulcx my aen ghemerckt dat in mijn hanteringhe niet en valt, ende mijn Neringe soo nootlijck is, dat het Republyck sonder my gants niet en mach bestaen, want souden wy Ploeghen, Saeyen, Maeyen, Planten, Weyden, Melcken, Wringhen noch Karnen: elck soude haest moeten vasten, ende niet langhe vast staen, maer verdwijnen, vallen, sterven ende bederven.

Legaet.

Nootlijck is vrunt ende dienstlijck is u Neringhe voor 'tghemeyn beste, oock mach u hanteeringhe gheschieden oorbaerlijck, sonder 'tpleghen van valscheyt, maer doet ghyluyden dat altsamen? Daer is grootelijck aen te twijfelen, ende ghenomen ghy't noch altsamen sonder arghelist dedet, volcht daer uyt dat ghy't altsamen tot liefden vant ghemeen besten doet? streckt u lust begeerte, ende meninghe meer om 'tgemeen Lant dan om u self nut te doen?

Coen Bouman.

De Winner behoort den Craech toe, ende de arbeyder is zijn loon ende cost-waerdigh. Soudy willen dat wy 't Lant dienende niet verdienen maer verhongheren souden, wie soude dan 't Lant langhe moghen dienen.

Legaet.

Dats de meyninghe niet, maer de vraghe is of hy 't Landt meer dient en dat ghy 't Landt nut soudet zijn, dan om dat ghy self loon soudet vercrijghen. Ick meyne wel dat het loon meer by u luyden ghesocht wort ende begeert dan des Lants nut en welvaren. Handelt ende dient ghy ghetrouwelijck men mach u wel te recht ghetrouwe ende nutte Dienaren noemen: maer geensins waerachtighe kinderen of Liefhebbers van't ghemeen beste.

Een Huerling doet niet qualijck als hy vlytelijck arbeyt: maer loflijcker doet een Soon die niet om Loon maer uyt lust om 'tgemeen goet van zijn Ouders Huys tot nut van zijn Ouders, Broeders, ende Susters te verbeteren ende te vermeerden. Dese zijn Liefhebbers van 'tghemeen beste, maer niet de Huerlinghen, zy zijn dan oock so goet ende ghetrou als sy willen, want die eygen loon soeckt boven 'tghemeen best, is een Liefhebber zijn selfs, maer niet des ghemenen nuts, sodanighe luyden vinde ick hier, ende sodanighe luyden en soecke ick niet, want die konnen hen selve al te meesterlijck soecken ende vinden, maer soecke luyden die 'tghemeen beste soeckende hen selve

verliesen, verteren ende ghebruycken laten alleen op dat het ghemeen beste wel mach varen, dies wil ic mijn Heeren Gode bevelen ende mijnder Straten voorts wanderen.

Meynaert de Leeraer.

Neen so niet goede man, wat ghy in dese niet en vint mach wel in mijn wesen, of andere schoon al niet en waren liefhebbers des ghemeynen nuts. Volght daer uyt dat ickx niet en ben? Gaet soo niet uyt een voor oordeel wech, sonder eerst my te hooren spreecken.

Legaet.

Ick heb al uyt u mondt so veele ghehoort, dat ick seker ben dat ghy van sodanighe luyden niet en zijt.

Meynaert de Leeraer.

Dat weet ick niet.

Legaet.

Ick seer wel, want ghy hebt gheseydt soo onmoghelijck te zijn datmen op aerden soodanighen (als ick soecke) liefhebber van 'tgemeyn beste, als datmen een witte Raven op aerden soude vinden. Nu zijt ghyluyden mede noch hier voor mijn ooghen op aerden. Soude ghy nu seggen dat ghy sodanig waert? Soude ick u niet moeten houden voor onwarachtighen luyden? daer voor houde ick u niet, dus moet ick ghelooven dat ghy't oock niet en zijt.

Meynaert de Leeraer.

Ghy sluyt al te onbescheydelijc, overmidts ghy niet en merct d'onderscheyt tusschen my ende desen anderen, want alle deser luyden doen gaet aen den Lichame ende Have der menschen. Dat sienlijcke ende verganckelijcke dinghen zijn ende ooc Wereltsch, daerom men hen oock Wereltsche luyden noemt, maer dat is met my anders, ick ben een geestelijck man, hebbe de Werelt verlaten, bemoeye my met gheestelijcke saken, ende soecke niet anders dan saligheyt van alder menschen zielen. Seght my nu wat nut of voordeel mach my daer af comen, maeckt eens anders zielensaligheyt mijn ziele oock saligher dan zy is? En of sy my niet willende geloven, alleen in verdoemenisse liepen, sal dat mijn ziele oock onsaliger maecken. Nu siedy wel dat ghy t'onrecht van my oordeelt, ende dat ick een recht liefhebber ben van 'tgemeen beste, ja van 'trechte beste, namentlijck der zielen ende der selver heyl. Ghy zijt (so ick mercke) niet heel onbelesen, soo hebdy oock wel ghelesen wat groote menichte Boecken ick gheschreven hebbe om te vorderen dit alderbeste ghemeen beste, daer uyt ghy dan ooc licht hebt moghen speuren den onophoudelijcken sorghvuldigheyt, den ghestadighen wackerheyt ende onuytsprekelijcken arbeyt, moeyten ende vlijdt dien ick ghedaen hebbe ende noch daghelijcx doe, alleen tot heyl, nut ende welvaren van alder menschen zielen, welcker saligheyt my (soo gheseydt is) niet een hayrken saligher maeckt. Moogdy nu

oock lochenen dat ick ben een Lief hebber van 't ghemeen beste.

Leguet.

Haddet ghy Heere met waerheydt daer by moghen voeghen, dat ghy in armoede, verachtinghe ende vervolginghe den menschen leerende, u leven voor u Schaepkens daghelijcks gheeft, soo men aen den Heere Christo ende sijn Jongheren heeft ghesien, sonder selfs in weeldighe rijckdom anderen te vervolghen (soomen in u luyden Godt betert meest ziet) het soude wat beter schijn hebben ghehad tot bewijs van u voornemen, hoewel men dan noch moght vermoeden dat een onwijse yver door eenigh eygen gesoeck dickmael mede soo goeden schijn voor den Menschen mach hebben. Maer wat doet nu dit u segghen ter saecken? V Luyder woorden brengen mede dat ghy des volcx zielen soeckt ende niet haer ghelt: Maer de daedt betuyght daer teghen dat ghy 's volckx ghelt ende niet haer zielen soeckt, ten ware ghy wilde lochenen dat elck meest vindt dat hy meest soeckt. Hoe veele Zielen ghylieden ghevonden ende ghewonnen hebt en weet ick niet, ghylieden moget oock niet bewijsen: Maer ghy moogt niet lochenen, ende ick behoefs niet te bewijsen hoe ontallijcken menighte honderdt duysenden gouden Zielen ghy ghevonden hebt. Want u Luyder Conincklijke ghebouwen, Keyserlijke Inkomsten ende Epicuresche weelde, betuyghen dat al veel naeckter dan u wel lief is.

Nu verstaetmen mede licht dat ghy sulcke oneyndtlijke Schatten sonder arghestighe sorghvuldigheydt niet en hebbet konnen vergaderen, sonder tyrannisch gheweldt niet en mooght beschermen, ende sonder wellustige begheerlijckheydt niet en condt misbruycken, alle 'twelck niet en mach gheschieden sonder den Rijckdommen, moghentheydt ende weelde te houden voor u opperste goet ende schat. So dat u herte daer altijd is gheweest daer u schat is. Dat nu de *voorsejde* drie saken den lichaem aengaen hier inder tijdt, ende den selven hier schijnen te salighen, is kenlijck, ende blijkt midtsdien noodtsaekelijck dat ghy u Lichaem lief ghehad, ghedient, ende besorgt hebt, maer gheensins u ziele, die ghy versuymende weynigh hebt gheacht, so men niet teffens en mach dienen den Mammon ende Gode, sonder wiens dienst de ziele jammerlijck wordt versuymt. Hebdy dan u eyghen ziele niet lief, hoe soudy yemandts anders zielen lief hebben? Ghylieden dient ende soeckt dan u selve ende niet het volck, ende dit op 's volcx kosten. Des volcx gonst soeckt ghylieden met valsche vrede predicken op dat ghy haer so groote als zotte miltheyt soudt ghenieten. Hier toe verswijght ghy de straffende waerheydt, ende leert niet dan smekelijcke loghenen. Want al loopter somtijts een waerheydt onder van vermaen tot betering van leven: Soo misbruyckt ghy die alleen tot een deck-schandt uwer grontleere, daer meest toe streckende datmen met hanteren van Ceremonien, Gode behaeght, ende dat Godt sodanighen ghenadigh is, ende haer zonden niet toe en reeckent al blyven zy schoon huynen als gisteren in zonden leggen, als zy maer vast ghelooven dat sy Christenen sijn, ghedoopt sijn, etc. Dese ruyme wegh vindt het volck ghemackelijck, leenen metten Elleboghen op sulcke Kussentjens, ende beschencken sulcke ghenade-prekers rijckelijck. Nademael ghylieden dan om u eyghen stadigh ghewin 't volck in zonden laet blyven, sonder haer betering te benaerstighen, maer wel u rijckdom ende macht. Hoe salmen ghelooven dat ghy een Liefhebber sijt van't gemeen beste.

Johan de Hertoghe.

Wat nu Vrundt: soude hier dan niemandt sijn die 'tghemeen best lief heeft?

Leguet.

Ick can sodanigen mensch hier niet mercken.

Meynaert de Leeraer.

By wat reden doch?

Legaet.

Die meyn ick nu al meer dan ghenoech gheseyt te hebben, al en schijnet mijn Heeren niet ghenoech. Ende soudes noch meer connen segghen, indien men my wilde antwoorden op mijn vraghen.

Iohan de Hertogh.

Dat sal sijn, vraeght maer.

Legaet.

Mach ooc yemant recht liefhebben 'tgunt hy niet en kent?

Iohan de Hertogh.

Neen.

Meynaert de Leeraer.

Gheensins. Want alleen door de schijn of waerheyt van goetheyt of schoonheyt wordt alles lief ghehadt, hoe soude dan yemandt moghen lief hebben 't gunt hy niet en kent voor goet of schoon? Hier sal niemandt onser tegen seggen. Want het spreekwoordt oock leert dat oncunde onminne maect.

Legaet.

Dat's recht gheantwoordt. Nu mach elck segghen wat hy acht dat het ghemeen beste zy, dat is: wat int algemeen voor den ghemeenen Menschen best zy?

Iohan de Hertogh.

Datter een Landts-Heere nae sijnen lust ghebiede, ende dat alle 'tvolck hem uyt vreesse onderdanigh zy.

Legaet.

Dat waent ghy Gen. Vorst u goet, maer of sulckx den Volcke goedt zy, en dunckt my niet.

Amman.

My dunckt het gemeen best daer inne gelegen te sijn, dat de rijckdom so overvloedigh zy int Landt, datter veel groote Processen worden, ende des Landts-Heeren Incomsten ontallijck sijn.

Legaet.

Seker dat sulckx voor den Rechteren ende Ontfanghers goedt schijnt, weet ick wel, maer of die twistighe weelde beter zy voor den volcke dan vredsaeame noodruft, soude moghen aen ghetwijffelt worden.

Wernar Bugens Const-Edelman.

Hoe bescheyden ende waerachtigh men spreeckt, dese weder-spreecker twijffelt daer aen, nochtans twijffele ick niet, of 'tghemeen beste bestaet daer inne, datmen alle goede Constenaren in tijde van vrede met eere ende rijckelijck loon beschencke, ende allen vromen Crijghsluyden in tijde van Oorloghe met Crijghs-ampteren ende Bevelen vereere.

Legaet.

Dat sulcx goedt zy lochene ick niet, maer kenne al meerder goedt onder 't gemeene, dat beter den Name van 't ghemeene beste waerdigh zy. Ende verstae wel dat die Eer ende Loonsoeckers hen selve soecken, maer niet het ghemeen beste, 't welck zy niet kennen.

Geerhardt Coopman.

Wie kent niet aldernutste voor de ghemeente te zijn dat de Coopmanschap rustelijck zijnen ganc heeft ende 'tLantrijc maect door neringhe ende welvaren.

Legaet.

Die niet die daer verstaen dat de rijcdommen der zielen beter zijn dan des lichaems, diemen dickmael misbruyckt tot der zielen verderf, maer d'ander nemmermeer.

Coen Bouman, Cock.

Dat soude lopen teghen myn meninghe wesende, dat veele vruchtbare Jaren het grootste nut is voort ghemeen beste.

Legaet.

Ghy seght recht dat sulcx tegen u meninge loopt. Want alle vermeringhe van Have en brought niet met sich vermeeringhe van deughden, maer dickmael verstickinghe.

Meynaert de Leeraer.

Ick houde onwijselijcke het alderminste voort ghemeen beste, datter vrede zy inde Religie.

Legaet.

So hebben onse Voorouders het beste gemeen goet ghehad, maer daer teghen seggen nu veele gheleerden, leerende datter onder wijlen wel een valsche vrede sy, om de welke te verstooren Christus is ghekomen, maer wat blijf ick noch vergheefs staen klappen met versuym mijns tijds. Ick vinde hier niet een die ter recht het ghemeen beste kent. Hoe mach sulck een lief hebben? Een onwijse liefde heeft my hier op ghehouden, die alles hopende, my oock dede hopen dat hier noch yemant soude moghen zijn die 'tgemeen beste lief heeft. Maer dit most my ende u Edele vermogende Heeren, met dit geselschappe bevelen Gode, wensche ick met herten dat hy u ghenadelijck doe verstaen, dat het ghemeen goedt beter ende schoonder is dan elck uwer op sich, op dat ghy inder waerheyt het beste, waerdighste goet noch eenmael meest mooght lieven uyter herten. Adieu.

Hy gaet in een ander Herberghe, genaemt inde onschamelheyt, daer Priapus uyt hangt ende vint daer gierige, weeldighe, ende Libertyne.

Daer heb ick ghemist, mijn tijdt vergeefs ghequist, om dat ick niet en wiste wat daer voor luyden waren. Heere God wat vreemde bedencken maect my ditte, hoe kunnen de luyden sich soo vroet maken nu al te zijn, 'tgunt sy niet alleen niet en zijn maer oock niet en kennen? Sy weten daer noch niet hoedanich hy is die 'tgemeen beste recht lief heeft ende noch dorst elck sich vroet maken dat hy't was. Soo veele vermach de waen dat syluyden die daer wat af ghelesen hebben, of hooren af klappen, gelijk de blinde vande verwe, sich daer uyt konnen vroet maken dat sy nu al zyn 'tgunt sy noch niet recht en weten. Ick soude ghemeynt hebben dat sulcke henlieden verbeeldelijcke kennisse of waen, henluyden veel eer beschuldight soude hebben door't vertoon wat sy behooren te zijn, als sy mercken dat zijt niet en zijn, dan dat elck soo plompelijck hem selve soude toe schrijven 'tgunt sy gheensins en hebben. Soo gaet het leyder gemeenlijck oock toe (als ick my recht bedencke) niet alleen met desen, maer met meest allen luyden. Vraecht een ghehouwede vrouwe of sy heur

man lief heeft, sy sal vrymoedelijck antwoorden ja: maer vraecht-men verder, men sal vinden dat sy niet den man, maer haer self inden man lief heeft. Ick meyn den voorstandt ende oorbaer heurs huyses 'tvruntlijck gheselschappe, de soete troost in teghenheyden ende dierghelijcken meer, daerom sy ooc treurt als haer man sterft, al gheloofde sy oock vast dat hy uyt dit ellendighe d'al der tranen, ende uyt dese sorghelijcke ende moeyelijcke Zee, int vrolijcke Rijcke Godes, dats inde veylige haven van ruste ware gekomen. Had zy den man lief ende niet haer selve in hem? soude dese grote welvaert heurs mans niet overwegen: heur kleyn schade? soude sy haer niet veel eer verblijden dan bedroeven? soo bemint de man niet zijn wijf maer zijn ghemack, dienst ende luste in zijn Wijf, soo bemint de Amoureuus niet zijn minneken, maer zijn vleeschelijcke wellust oock tot haer schande ende onsaligheydt: heeft sulck een zijn Liefken oock lief, soo gaet het metten ghemeenen vrunden, die meest al heur selfs vermakelijckheit, nut, eer ende lust, die sy genieten uyte vruntschappen, ende niet den nudt of lust heurs vrunts saecken. Soude ick allen Staten van menschen doorwanderen met mijnen ghedachten, ick meyn dat ick dese eyghen-soeckelijcke, baet-gierighe, ende woekersche liefde soude vinden in allen, in allen meyn ick die noch in Christo niet waerachtelijck herboren zijnde, de ware Godlijcke liefde ontberen in heuren herten, uytghenomen alleen de natuerlijcke Tocht des herten inden Moederen wesende totten kinderkens, die sodanig is, dat sy heuren hongherighen maghe den gheknoude bete ontrecken, ende steecken die 'tgheliefde kint inden monde, alleenlijck op dat het kindeken wel soude zijn, sonder alle eyghen ghesoek. Vermach dit noch de redelijcke nature inden menschen tot onderhout vande menschelijcke lichamen: hier soude de Goddelijcke natuere sulcx niet vermogen inden wedergeboornen, tot opvoedinghe ende onderhout vande goetwillighe onwijse zielen.

Sodanighe zijnder dan noch inde Werelt, ende soodanighe lieven oock met herten 'tgemeen besten, ende soodanige ic sal vinden int Dorpken dat ick van verre beginne te sien, ghenaeamt Veritas. Het begint Avondt te worden, ick wil wat aen treen, soo kome ick noch by Sonne ter begeerder plaetsen. Daer comt een man uyten Velde mede na desen Dorpe waert, goeden dach beste man woondy in dese Vlecke?

Kersten Goddaert.

Ja ick vrundt, God gheef u oock goeden dach, my wonderdt hoe ghy den wech hebt kunnen vinden, die is alle Man niet kondt, oock komt hier weynigh volck, daerom soude ick wel willen hooren (ghelievete u te segghen) van waer ghy komt?

Legaet.

Gaerne Vrundt: Ick come uyte Landen vanden Gouvernemente van den Heere, &c.

Kersten.

Hoe ist doch daer gestelt mette Gemeente? Draghen die oock asschen opt hoofd, sacken om 'tlijf, 'tEvangelie inde hant, ende bidden zy oock al ghelijck in eenreleye Tale?

Legaet.

Dats my een wonderlijke Vrage. Waerom vraeghdy niet of de Vrede daer zy? Die is nu in den Lande, soude 'tvolck dan treuren?

Kersten.

Ick vraeghde niet na de Vrede, overmits ick niet seker en wete of de Vrede dan 't oorlogh nutter is voor 't volck.

Legaet.

Wie mach daer aen twijffelen?

Kersten.

Die daer aen niet en twijffelt, dat Godt ons 'tbeste zendt, ende dat dickmael de roede so nut ende nootlijck is in een huys als broot int Tresoor.

Legaet.

Ghy weet ten minsten wel, dat u die Vrede nut is, om te komen int ghebruyck van uwe Have.

Kersten.

Even soo luttel weet ick dat als 't ander. Maer of dan noch de my al schoon nut ware ende den Gemeeynten schadelijck, met wat reden soude ick dan noch sulck mijn nut tot het ghemeen bederven connen begheeren? Omme nu te vernemen of de Vrede den ghemeenten nut moghte sijn, vraeghde ick u oft volck oock asschen opt hoofd hadde, &c.

Legaet.

Dat was my een seltsaem vraghe, wat meynde ghy doch daer mede?

Kersten.

Om daer by te mercken of des volcx stoute hoochmoet nu al so verde onderdruckt ware, dat elck sich als asschen ende stof onder Gods hant van herten vernederde, ende volghens dien ootmoedelijck allen pracht ende pronck verwerpende, den recht ende slechten sack van noodruftigh ghebruyck om 't Lijf in ghewade, voetsel, ende wooninghe ghenieten, ende door't spaerlijck teeren mildelijcker den armen deylen. Oft so eenmael te recht het Evangelium van den woordt-rijcken monde inden goetd-dadighen handen ware ghekomen, ende of zy altsamen inde eenvuldighe Tale van gheest ende waerheydt dat Godes Eer ende alder Menschen heyl mach ghevoordert werden, d'een des anderen misverstandt onpartydelijck draghende.

Legaet.

Dat alles sullen wy hier eer wenschen dan hebben. Ja voorwaer, was dat de meyninge? Die is niet vreemt. Ghy wilt segghen: Warender gheene zonden, daer en waren gheene plaghen. Of waren wy als wy souden, wy hadden dat wy wouden. Want God is gheen felle Tyran, maer een lieve Vader. Meer lust in t genadigh vergheven ende weldoen dan int strenghe straffen hebbende.

Kersten.

Dat raemdy recht.

Legalet.

My wondert dat ghy na 'tvolck vraeght, ende niet na den Gouverneur.

Kersten.

Die is om des volcks, maer niet het volck om sijnen wille, dus hanget aen 'tvolck meer dan aen hem. Dit weet hy oock selve wel, ende verteert derhalven hem selve om des volcks welvaren wille. Dit wist ick al van hem, daerom ick na hem eerst oock niet en vraeghde. Voorwaer soo 'tvolck, ick meyn 't Lichaem gulden is, die wijse Bouman Godt en sal daer gheen Cooperen (veel min Aerden) hoeft op setten. Ende dese kennisse heeft my noch al langhe goede hope ghegheven, als ick soodanighen gouden hoeft sagh op dit Lichaem, alsoo ick daer by 'tselve niet gheheel verdorven te sijn moght ghelooven.

Legalet.

Hoe is u Name Vrundt?

Kersten.

Kersten Godaert.

Legalet.

ghy sijt u name niet heel onghelijck, gave Godt dat ick veele sulcke rechte Kerstenen van so goeder of Godlijcker aert moght vinden. Seght my doch, waer woondy?

Kersten.

Daer int cleyn huysken, daer des huyskens eyghen af-malinge uyt hangt, te weten Bethlehem. Daer soude ick u, mijn Heere, dees nacht by my nooden, so ick niet duchte dat ic u niet na u waerde soude connen genoeg doen. Want ick diene met herten gaerne allen Dienaren van sodanighen oprechten dienaer van 't ghemeen beste als de Gouverneur u Heere is.

Legalet.

By soodanighe Luyden ben ick gaerne, ende in sulcken huyskens herberghe ick liever dan in Heerlijcke Palleysen, ter liefden vande waerde gast, die met sijn kuysche moeder in sijn eerste Jeught in sodanighen Herberghe t'huys heeft gheleghen. Dus blyve ick by u, ende of daer binnen al schoon mede ghebreck ware, ick sal broodt ende wijn doen halen.

Kersten.

Neen Heere, broodt sal my niet ontbreken so mijn wooninge anders is een recht Bethlehem, dat is Broothuys, ende so die waerde gast (het Broodt des Levens) by my is ter Herbergen. Wijn behoeven wy niet tot wellusten. Bier heb ick, dat sal den dorst connen lesschen.

Legalet.

My hongert meer dan my dorstet. Want ic van daghe niet heb gegeten.

Kersten.

Gaet binnen Heere.

Legalet.

Neen, leydet my binnen.

Kersten.

Wijf, ick brengh een goedt Vriendt met my.

Sophia Huysvrouwe.

Wellecom moet hy wesen. Leght u dingen af Heere, ende stelt u ten vyere op die stoel.

Kersten.

Stelt ghy Wijf de Tafel met dat ghy hebt daer oppe. Dees goede Heere is van daghe noch nuchteren.

Sophia.

Dats langhe ghevast. Ick doe so Man.

Kersten.

Schickt u te vyere, dats den verwarmden ganger ghesondt. De Tafel sal flux gereedt sijn, want Vrienden spijs is haest ghekoockt. Ende u ben ick Vrundt, om dat ick u een Dienaer mercke van des ghemeynen bestens alderbeste vrunt, daer is de spijs die wy hebben, Eedt Heer, mijn Wif tapt Bier, ende ick lese nu de segheninghe.

*O Heer die ons gheeft spys en dranck,
Geeft dat wy die met waerde danck
Heylichlyck tot uwer eeren.
En t'onser betering verteeren.*

Legaet.

Amen. Dats een corte benedictie.

Kersten.

Voor een haestighe hongher dienen corte mijlen totter spijs. Eet Heere van datter is, de hongher dringht my niet seer, maer honghere meer om verstaen wat mijnen Heere Jaeght in dese hoecke, daer daghelijckx alle man niet en komt.

Legaet.

Leest dien Brief aen u houdende, ende u hongher sal versaet sijn.

Kersten.

Hier staet mijn name niet op.

Legaet.

Daer staet op u aert, leesten door, ter wijlen eet ick.

Kersten.

Duncket u Heere dat ghy desen Brief al te rechte bestellet?

Legaet.

Duncket u neen.

Kersten.

Ick weet niet wat segghen.

Legaet.

Ick weet nauwelijckx wat dencken, desen middage was ick by veelen luyden, aen welcken desen Brief niet en hielt, ende namen syluyden sich desselfs so hart aen, aen henluyden te houden, dat ick veele moeyten hadde omme henluyden vroet te maken 'tgunt warachtigh was, te weten: dat sy dese luyden niet en waren daer aen de Brief hielt, daer teghen bevinde nu waerlijck dat dese Brief houdt aen u, dit wilt ghy u niet aennemen, ende sal u moeten vroet maecken dat sy aen u hout, 'twelck nochtans waerachtigh is. Wat nu? onmoghelijck ist dat oncuysche liefde in yemande mach sijn, sonder weten des Minnaers: soude dan die loflijcke liefde ten ghemeynen besten in u moghen sijn buyten u weten?

Kersten.

't Is const wel te onderscheyden het wanen van't weten. Ick heb dickmael ghewaent te weten als ick noch niet wiste hoemen soude weten, soo heb ick oock meermalen ghewaent dat ick 'tghemeen beste boven mijn nut beminde, ende bevant daer na noch al een krom haecxken van eyghen soeckelijckheyt ('twaer dan van eer of baedt) erghens in een winckelken mijns herten verborghen. Wat weet ick oft nu noch alsoo met my sy.

Legaet.

Dat sullen wy terstondt beyde sekerlijck weten moghen, soo ghy my recht ende slegt wilt antwoorden. Segt doch wat acht ghy 'tgemeen beste te wesen?

Kersten.

Meyndy Heer dat ickx u recht sou konnen beantwoorden?

Sophia.

Ick weet wel ja man, wy hebben dickmael daer af ghesproken, men mach al te wijs ende al te rechtvaerdigh zijn, alsoo oock al te armoedigh, 't welck valt als men uyt hovaerdighe vreesse voor doolen door't swijghen wijser wilt schijnen danmen is: of als men uyt onnutte schaemte de bekende waarheydt heelt.

Kersten.

't Is soo wijf, maer 'tis gheen cleyne sake by den grooten van groote saken zyn cleyne oordeel te verklaren: niet te min merckende tot wien ick spreke, wil ick ghevraeght synde mijn arm goet duncken daer van segghen.

Alsoo acht ick voor 't ghemeyne beste: dat veele menschen goedt worden ende blijven.

Legaet.

Dats te recht het alderbeste ghemeen beste. Seght nu wat meest daer toe voordert.

Kersten.

Dat d'Overheydt hen recht quijte int ghene van goede wetten ende int beschermen vanden goeden volcke? ende dat het volck ghewillighlijck sulcke Overheydt onderdanich zy. Daer toe behoeft wyse raet, Vrome Edeldom, ende Rechtvaerdighe Winners.

Legaet.

Dats noch al recht, ende sulckx siet ghy oock aen voor goet ende schoon.

Kersten.

Ja ick voorwaer.

Legaet.

Baerdt het aenschouwen van goede ende schoone dinghen gheen liefde tot de selve.

Kersten.

Het doet.

Legaet.

Watmen dan kent voort meeste goet ende voor de meeste schoonheydt, daer toe moet oock die meeste liefde zijn. Moet het niet? verstaet my, of een gierigh man kennende de goedtheydt ende schoonheydt van een gouden Reael van Oostenrijck: der selver een saghe legghen over een zijde, ende etlijcke honderdt duysenden der selver penninghen over d'ander zijde, op welcke zijde meyndy dat zijn meeste liefde soude hellen, op den eenen Gouden Reael, ofte opten grooten menichte.

Dat verstaedt sich selve, zijn liefde soude duysentmael meerder of grooter zijn tot den grooten hoope, dan totten eensamen penning.

Legaet.

Ghy verstaet dan oock wel dat het goet- worden van veel duysendt menschen beter ende schoonder is, dan van u alleen. Hoe macht dan zijn dat by u sulcx wetende, gheen meerder liefde tot het ghemeen beste dan tot u allen soude wesen?

Ghy O Kersten Goddaert, zijt dan de man daer aen de Brief hout, ende dien ick soecke, ende soodanigher hope ic hier al meer te vinden morghen. Dus begheere ick dat ghy ten aenschou van des ghemeenen bestens noodt, u Tavont opten reyse rusten wilt om marghen vroegh te trecken nae den Lande onder mijn's Heeren Gouvernemente wesende. Ick sal hier na andere meer sodanighe andere Luyden speuren, aenspreken, ende bewillighen totter reysen, om met henlieden u te volghen.

Kersten.

Of ick schoon al soodanigh ware als ghy my acht Heere, so staet te bedencken, oft oock nut zy dat ick reyse.

Legaet.

Hoe so?

Kersten.

Gheen verstandigh mensch doet wat vergheefs. Vergheefs ducht ick mijn reys te sullen sijn. Want ick ben daer by den grooten Hanssen niet minder ghehaet dan de Vrouwe, waer af dit Dorpken den Name voert. Wie sal my eenigh gheloove geven? Ende of ick ongheachte, ongheleerde, ende ghehaten Mensche noch schoon al wat nuts (dat moghelijk in my niet en is) moghte aengheven: Wat sal't voorderen? Ick kenne der partydighen bitterheyt soo groot op my, dat zy eer voor quaedt souden vervloecken 'tgoedt dat uyt my moght voortkomen, dan aennemen, ende dit alleen om dat het van my gheseydt soude sijn. Sulcke luyden sijn noch meest (dits onlustigh) sodanighe, dat zy selve hert noch hersenen en hebben, om yet nuts voor't ghemeen beste voort te brengen. Maer sijn Meesters om door een schijn van grooten yver tot haren Godsdienst oprechte Catholijcken of gheloovighen ghericht te werden. Dit heb ick nu al dickmael inder daet bevonden, met lachterlijcken achterclap in saecken daer ick met behoorlijcke middelen 'tgunt my nut dochte, eerbaerlijck aengaf. 'tSelve volck is nu noch int spel: Wat verwachte ick nu anders dan 'tselve. Ick ontsie gheene moeyten, verachtinghe, noch vervolgh, maer haet verlooren moeyten, die onvruchtbaer blyven.

Legaet.

Treckt heenen, hopet beste, doet u beste voor 'tghemeen beste, Godt sal't schicken int beste.

EYNDE.

Haerlem den 17. Iunij, 1577.

Betoon vande zotheydt der werlt-wysen, die andere verachten ende haer selfs prijsen.

Waerheyt.

EDele seer vrome achtbare Heeren
 Ick wensch u Godlijcke wijsheyt tot een groet
 Om u het ware goet te kennen leeren
 Edele seer vroomme achtbare Heeren,
 Wildy u 'tgehoor tot mijn woorden keeren.
 En die bewaren, sy comt in u ghemoet,

Edele seer vroomme achtbare Heeren
Ick wensch u Godlijcke wijsheydt tot een groet,
Die haer heeft is voor alle quaden behoet:
Een Prince boven alle Princen groot en goet
Heeft my minlijck alhier gheschickt in alder spoet,
Om u, soo ghy zot zijt in uwen ooghen
Sijn salighmakende wijsheydt te vertogen,
Of so ghy waenwijs zijt, doch niet stijf van sinnen,
V die verderflijcke zotheydt te doen kinnen.

Wysgewaende.

Wat maeckt dees Snappert in dit gheselschap loflijk
Wat scheldt sy my onverschult hier aldus groflijk.

Waerheydt.

Ick coom niet van selfs, maer van Gode gesonden,
Is u schurft gheraeckt? ick werp onder den honden,
Een kneppel, ghy melt u ghetreft door u jancken,
Behoortmen die trouwe waerheydt soo te dancken:
Syt ghy waenwijs, waerom schaemdy u der waerheydt
Sy dijt oock niet, hoe maeckt u mijn woort doch swaerheydt.

Wysgewaende.

Niet ick selve, maer die luyden wanen my wys
Dus verdien ick gheen schampreden, maer eer en prijs